

Mária LETZOVÁ

Trnavská univerzita v Trnave

Katedra histórie

Hornopotočná 23

91843 Trnava

ff@truni.sk

ORCID: 0000-0002-9868-1953

LETZOVÁ, Mária. Žofia Bosniaková and her Social Work. In *Studia Historica Nitriensia*, 2021, vol. 25, no. 2, pp. 344-361, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2021.25.2.344-361.

The personality of Baroness Žofia Bosniaková (1609 – 1644), daughter of the Captain of the Fiľakovo and Šurany Castle, Tomáš Bosniak and wife of the later Hungarian palatine František Vešelény, is most often associated with her social work and charitable activities towards her peasants. Charity was also a manifestation of her piety. As a noblewoman, she realized the need for social assistance to her peasants at a time when its structure and organization were still developing in our territory. She developed her charitable activities especially during her marriage to František Vešelény, when her home was the Strečno estate, ie manor house in Tepička nad Váhom and Strečno Castle. During this period, she was heavily involved in helping the poor, willing to listen to them and stand up for them. In addition to occasional support, she founded the Poorhouse of Seven Pains and Joys of Virgin Mary which has been operating in Teplička nad Váhom for over 300 years. However, she was not limited to the inhabitants of Strečno estate but she was also involved in the affairs of her peasants at the inherited estates. Her social work has its following, especially in the vicinity of Teplička nad Váhom, to this day. Even with regard to these facts, we can characterize the social work of Žofia Bosniaková as the central benefit of her life.

Kľúčové slová: raný novovek; Žofia Bosniaková; baroková zbožnosť; dobročinnosť; charitatívna činnosť; chudobinec; Strečnianske panstvo;

Keywords: Early Modern Period; Žofia Bosniaková; Baroque Piety; Charity; Charitable Activity; Poorhouse; Strečno Estate;

Ak by sme sa chceli hlbšie zaoberať tými osobnosťami dejín Slovenska, pre ktoré bola charitatívna práca a sociálna aktivita hlavným životným zameraním, museli by sme medzi nimi spomenúť aj Žofiu Bosniakovú.¹ Táto šľachtičná, žijúca v prvej polovici 17. storočia a dodnes známa širšej verejnosti, sa práve vďaka tejto svojej čin-

¹ Existuje viacero transkripcií rodového mena Bosniak (najčastejšie Bosniak, Bosnyák, Bošňák).

nosti dostala do povedomia a v spojitosti s jej – nevysvetliteľným spôsobom – smrťou neporušenými telesnými ostatkami si vyslúžila dokonca až náboženskú úctu.

Život Žofie Bosniakovej sa v mnohom nelíši od života ostatných šľachtických jej doby. Narodila sa 2. júna 1609 do rodiny baróna Tomáša Bosniaka, kapitána Fiľakovského a Šurianskeho hradu, a jeho manželky Márie Kenderesiovej (Kenderessy). Vyrastala v katolíckom prostredí a rodina ju a jej súrodencov vychovávala v náboženskom duchu. Treba zdôrazniť aj skutočnosť, že jej starší brat Štefan sa stal kňazom a v roku 1644 nakrátko obsadil stolec Nitrianskeho biskupa. Ako 15-ročná sa ako družička zúčastnila na svadbe Mikuláša Esterháziho (Esterházy), neskoršieho palatína, a Kristíny Ňáριοvej (Nyáry) a krátko potom, 9. februára 1626, uzavrela prvé manželstvo s omnoho starším a vtedy už ťažko chorým barónom Michalom Šerénim (Serényi). Manžel po mesiaci napísal na svojom moravskom hrade Nový Světlov testament a zakrátko zomrel. Šestnásťročná Žofia sa teda musela v krátkom časovom horizonte vyrovnáť so smrťou Michala, matky a najstaršieho brata Tomáša. Ďalším míľnikom jej života bolo druhé manželstvo s barónom Františkom Vešelénim (Wesselényi). Po jeho boku strávila takmer polovicu svojho krátkeho života na Strečnianskom panstve, konkrétne v kaštieli v Tepličke nad Váhom a na hrade Strečno. S Františkom sa im narodili dvaja synovia, Adam a Ladislav. Druhé manželstvo prinieslo Žofii starosti v podobe častého odlúčenia a nebezpečenstva, ktoré hrozilo manželovi na opačnom konci krajiny. Po smrti Žofiinho otca Tomáša Bosniaka prevzal František funkciu kapitána Fiľakovského hradu. Žofia sa nedožila zvolenia svojho manžela za palatína – zomrela ako 35-ročná, a to 28. apríla 1644 na Strečne, kde bola aj pochovaná.

Koncom 17. storočia bolo objavené v strečnianskej hradnej kaplnke jej smrťou neporušené telo a prenesené do Kostola sv. Martina v Tepličke nad Váhom. Tu bolo niekoľko desaťročí vystavené priamo v jeho svätyni, čo svedčí o význame Žofie a úcty k nej. Neskôr bolo telo premiestnené do priľahlej loretánskej kaplnky, kde sa nachádzalo až do jeho zničenia v roku 2009.

Vývin sociálnej starostlivosti v začiatkoch 17. storočia

Žofia Bosniaková žila v období, keď sa organizovaná sociálna starostlivosť len rozvíjala. Potreba jej rozvoja a reformy – a to nielen v Uhorsku, ale aj v celej Európe – súvisela so spoločenskými zmenami, reformáciou a následnou rekatolizáciou, nárastom chudoby v mestách či urbanizáciou. Pomoc chudobným, chorým, starým, sirotám a opusteným sa čoraz viac kládla do súvisu s morálkou a zdôrazňovala sa v súvislosti s kresťanskou láskou k blížnemu.² Kolíziu stredoveku a novoveku teda môžeme označiť za akýsi prelom v chápaní sociálnej starostlivosti, či už z filozofickej, alebo organizačnej stránky. Do popredia jasne vychádzala otázka definovania sociálnej pomoci, jej reformy a organizácie. Začala sa teda cesta od starostlivosti o chudobných k štruktúrovanej a organizovanej sociálnej pomoci v kompetencii štátu.³

² WEBER, Georg – HILLEBRANDT, Frank. Soziale Hilfe – Ein Teilsystem oder Gesellschaft? Wissensoziologische und systemtheoretische Überlegungen. Opladen – Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 1999, s. 80-84.

³ WEBER – HILLEBRANDT, Soziale Hilfe – Ein Teilsystem oder Gesellschaft?, s. 88.

Ranonovoveké Uhorsko v otázke sociálnej starostlivosti zaostávalo za vývinom v západnej Európe. Reforma sociálnej pomoci, spojená so zakladaním špitálov, útulkov pre chudobných a iných dobročinných fundácií, nehovoriac o ústavnej starostlivosti, jej štruktúre a organizácii, v 17. storočí napredovala len pomaly.⁴ Naďalej zohrávalo svoju úlohu nesystematické rozdeľovanie almužny a príležitostná pomoc chudobným. Treba zdôrazniť, že vzhľadom na neúrody, epidémie a častú chudobu bola vrstva obyvateľstva odkázaná na takúto pomoc naozaj široká. Vývoj bol okrem toho značne podmienený aktuálnymi konfesijnými pomermi, ktoré doň vniesli súperenie medzi katolíkmi a protestantmi. Vznik základín na pomoc chudobným, chorým a núdznym, rozdávanie almužien a iné formy podpory sa stali prostriedkami, ako im ponúknuť čo najlepšie sociálne zabezpečenie a získať ich tak pre svoje vyznanie. Odlišnosť v prístupe katolíkov a protestantov však spočívala v tom, že zatiaľ čo protestanti chápali dobročinnosť ako prejav milosrdnej lásky a povinnosti voči náboženskej obci, pre katolíkov znamenala aj spôsob zaručenia spásy, zmiernenia trestu za hriechy, a teda odmeny vo večnom živote.⁵ V prípade katolíkov bola dobročinnosť dôležitým prostriedkom rekatolizácie a s ňou spojenej snahy upevniť vieru v najnižších vrstvách spoločnosti.

Iniciátormi sociálnej pomoci boli v začiatkoch 17. storočia hlavne cirkevné inštitúcie, rehole alebo jednotlivci, mestské komunity a šľachta. Bolo teda v ich kompetencii a záležalo na ich iniciatíve a dobročinnosti, či a ako budú podporovať núdznych vo svojom okolí. Treba konštatovať, že starostlivosť o chorých, chudobných a opustených nebola v danom období na území Uhorska samozrejmosťou.

Miesto ženy v sociálnej reforme v ranom novoveku

Pole pôsobnosti, v ktorom sa mohla šľachtická v období raného novoveku angažovať, bolo pomerne úzke. Pripadala jej prvoradá úloha zabezpečiť rodu potomstvo, a teda porodiť dostatočný počet detí na jeho prežitie. S tým súvisel jej podiel na ich výchove a dôležitosť v rodinnom kruhu. Ako manželka reprezentovala svojho manžela a jeho postavenie, a to nielen v rodine, ale aj v spoločenskom živote. Často ho zastupovala počas jeho neprítomnosti a nezriedka zaňho riadila chod panstva. Zapájala sa teda aj do hospodárenia, mohla komunikovať o správe majetku a starať sa oň. S tým súvisel aj istý stupeň vzdelania, gramotnosti a osvojenie si základov šľachtického spoločenského vystupovania.⁶

Dôležitú oblasť sebarealizácie jej ponúkal náboženský život – mala byť príkladom zbožnosti –, do ktorého sa mohla zapájať a využiť pritom svoj potenciál a vplyv pri podpore cirkvi, pri rôznych slávnostiach alebo iných príležitostiach náboženského rázu. V rámci náboženského života v neposlednom rade núkali šľachtickej realizáciu dobročinnosť, podpora chudobných, sirôt, vdov, starých, opustených a chorých, čo značne rozširovalo pojem jej materstva. Svojím

⁴ KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. *Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku*. Bratislava: Pro historia, 2009, s. 137.

⁵ KUŠNIRÁKOVÁ, Piae foundationes, s. 134.

⁶ LENGYELOVÁ, Tünde. *Život na šľachtickom dvore. Odev – strava – domácnosť – hygiena – voľný čas*. Bratislava: Slovart, 2015, s. 32-34.

angažovaním vo sfére dobročinnosti prinášala dobré meno v neposlednom rade aj svojmu manželovi a rodu. I keď bolo účinkovanie žien v sociálnej oblasti v období Žofie Bosniakovej nepísanou povinnosťou šľachtickej na svojom panstve, nebolo pravidelnou samozrejmosťou. Ako však zistíme, ona sama v nej našla realizáciu a intenzívne sa sociálnej činnosti venovala počas veľkej časti svojho života.

Baroková zbožnosť

Dobročinnosť a sociálna aktivita boli v spomínanom období úzko prepojené s náboženským životom. Aktuálna situácia, časté vojny, ohrozenie Turkami, nespokojnosť, náboženské spory, vysoká úmrtnosť, bieda, hlad, túžba po pokoji a nádeji – všetky tieto aspekty podnietili vývin špecifického typu barokovej zbožnosti. Vzástol záujem o nadprirodzeno, renesanciou taký prehliadaný, spolu s vnímaním neobyčajných javov, prorociev a znamení. Baroková zbožnosť mala množstvo rôznych prejavov: od početných osobných modlitieb cez verejnú účasť na bohoslužbách a náboženských slávnostiach, slávenie sviatkov svätých, podporu cirkvi a trpiacich až po pokánie a dôraz na dobrú smrť a večný život po nej. Odohrávala sa na pozadí barokového slohu, a preto by sme jej mohli pripísať aj istú zmyslosť. V skutočnosti však mala nasmerovať oči pominuteľného človeka na všemohúceho Boha, ku ktorému raz, ak bude žiť čnostný život, príde.⁷ Kládla dôraz aj na rôzne formy pomoci chudobným, chorým a biednym. Jej dôležitým prínosom bolo i častejšie a početnejšie zapájanie žien do náboženského života, či už pri rôznych cirkevných slávnostiach, alebo práve v súvislosti s podporou dobročinnosti.⁸

Aj u Žofie Bosniakovej, ako u katolíckej šľachtickej, sa dajú rozoznať viaceré prvky barokovej zbožnosti, ktoré sú akýmsi kľúčom k pochopeniu jej sociálnych aktivít a dobročinnosti. Azda najpodrobnejšie ich zachytil Ján Baltazár Magin v diele *Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena*, vydanom v roku 1728.⁹ Unikátnosť tejto *Apológie* spočíva v tom, že je najstarším a zároveň najpodrobnejším priamym svedectvom o jej zbožnosti a dobročinnosti. Hoci je pravdepodobné, že sa o Žofii dozvedel sprostredkovane, ako prvý konkrétnejšie opísal prejavy jej zbožnosti: „... chodila každodenne do kostola a nevstročila tam skôr, kým si pred posvätným prahom nezobula sandále. Takto boso kráčala po svätej a ctihodnej pôde chrámovej a holými kolenami si kľakla na zem... Keď kňaz obetoval svätú obeť, tak pozorne a hlboko rozjímala nad tajomstvom kríža a cenou nášho vykúpenia, že nezriedka

⁷ MIKULEC, Jiří. Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích. Praha: Grada, 2013, s. 27-30.

⁸ SCHNEIDER, Bernhard. Wandel und Beharrung. Bruderschaften und Frömmigkeit in Spätmittelalter und Früher Neuzeit. In GANZER, Klaus – SMOLINSKY, Heribert (zost.). Volksfrömmigkeit in der frühen Neuzeit. Münster: Aschendorff, 1994, s. 72.

⁹ Ján Baltazár Magin (1681 – 1735), katolícky kňaz a historik, študoval teológiu na viedenskom Pázmaneu. Ako kňaz pôsobil na viacerých miestach, o. i. v Dubnici nad Váhom. Vstúpil aj do jezuitského noviciátu v Trenčíne, no zo zdravotných dôvodov ho nedokončil. Od roku 1731 bol nitrianskym kanonikom. Prejavili sa uňho náznaky slovenského národného povedomia, čo dokázal aj vo svojich národných obranách. Dielom tohto žánru je spis *Murices novissimae diaetae Posoniensis scriptori sparsi, sive Apologia pro inclito comitatu Trenchiniensi*. Apológiu napísal ako odpoveď na dielo Michala Benčíka *Novissima diaeta*, ktoré vyšlo v roku 1721.

*budila dojem, že je vo vytržení... Okrem iných súkromných pobožností... vykonávala si pravidelne každý mesiac pred kňazom svätú spoveď zo všetkých svojich hriechov a s najhlbšou pokorou prijímala chlieb anjelský...*¹⁰

Zaznamenal aj jej snahu šíriť zbožnosť a náboženskú úctu medzi tými, ktorí ju obklopovali: „Všetkých dvoranov, sluhov a slúžky i poddaných vážnym príhovorom nabádala k pevnej zbožnosti a rozplameňovala k činnej láske k Bohu a k blížnemu; sama predchádzala najkrajším príkladom v každej cnosti.“¹¹ Maginovo svedectvo je jedinečné svojím konkrétnym opisom. Na druhej strane je potrebné uvedomiť si, že dielo vzniklo až 90 rokov po Žofiinej smrti. Vychádzalo teda predovšetkým zo zachovanej živej tradície. Aj táto tradícia má však ako výraz historickej pamäti svoju vysokú hodnotu a nemožno ju podceňovať.

Spojením zbožnosti a dobročinnosti Žofie Bosniakovej bola materiálna podpora tepličianskej farnosti: „Považovala totiž za nedôstojné, aby sama žiarila ozdobami, leskla sa zlatom a striebrom, svietila drahokamami a Kristus, darca všetkých týchto vecí, aby bol vo svojom kňazovi ošúchaný.“¹² Kostolu sv. Martina v Tepličke nad Váhom venovala viacero vlastnoručne vyšívaných častí liturgického odevu. Jeden z ornátov, v strede zdobený pásom vyšívaným štylizovanými farebnými kvetmi, spolu so štólou a inými súčasťami sa v tepličianskom kostole nachádza dodnes. Okrem toho obdarovala kostol aj niekoľkými bohoslužobnými predmetmi. Zo Žofiinho obdobia pochádzal aj oltár s relikviami sv. Marka, Alexia a sv. Korduly, ktorý posvätil viedenský arcibiskup Philipp Friedrich Breuner 17. mája 1640.¹³ Tento oltár mohla pre tepličiansky kostol získať sama Žofia, a to prostredníctvom pátra Helleriho, ktorý v rovnakom období pôsobil v Tepličianskom kaštieli, resp. brata Štefana alebo švagra, jezuitu Mikuláša Vešelého.

Tepličiansky farár pravidelne dostával podiel z príjmov panstva a naturálie v podobe potravín. V roku 1636 platili pátrovi Hellerimu na rozkaz pána rovnako ako farárovi a k tomu mohol chodiť za „stúl v kaštyli s ich veľkomožnosťami a v neprítomnosti ich veľkomožností s úradníkom“¹⁴. Keď sa nedostavil do kaštieľa, dostával na každý deň okrem piatka a soboty funt mäsa alebo sliepku, denne dva krajce bieleho chleba a dve holby vína.¹⁵ Môžeme sa len domnievať, či spomínaný páter Helleri bol rehoľník a v danom čase vykonával funkciu duchovného na dvore Františka Vešelého v Tepličianskom kaštieli. V tom prípade bol v častom kontakte aj s jeho manželkou a práve on ju mohol podporovať v jej zbožnosti a dobročinnosti.

¹⁰ SEDLÁK, Vincent (ed.). Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena. Martin: Matica slovenská, 2002, s. 149.

¹¹ SEDLÁK, Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena, s. 149.

¹² SEDLÁK, Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena, s. 149.

¹³ Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej MV SR), SNA (ďalej Slovenský národný archív), Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1713, mikrofilm so sign. II.B – 158.

¹⁴ Diecézny archív v Nitre (ďalej DAN), Biskupský archív, starý archív, č. 588. Listiny tepličianskej farnosti, nr. 10. Svedectvo Michala Jakáča, bývalého úradníka Strečnianskeho panstva, z 20. 12. 1662. Nepodarilo sa konkretizovať, ktorej rehole bol páter Helleri členom. Domnievame sa však, že bol jezuitom.

¹⁵ DAN, Biskupský archív, starý archív, č. 588. Listiny tepličianskej farnosti, nr. 10. Jeden funt alebo libra predstavuje 0,56 kg, jedna holba 0,708 l.

Úcta k Sedembolestnej Panne Márii

Za jedinečnú by sa dala označiť mariánska úcta Žofie Bosniakovej, konkrétne úcta k Sedembolestnej Panne Márii. Keďže išlo o obdobie, v ktorom ešte tento kult nebol na našom území taký rozšírený, možno ju označiť za priekopníčku v úcte k Sedembolestnej na dnešnom Slovensku.¹⁶ V neposlednom rade táto úcta súvisela s Žofiiným súcitom s chudobnými a trpiacimi. Ten dokázala založením útulku pre chudobných na jej počesť, ktorého počet obyvateľov mal korešpondovať s počtom bolestí a radostí Panny Márie. Mala v úcte aj v dreve zarámovaný strieborný obrázok znázorňujúci snímanie Krista z kríža do rúk Panny Márie vo veľkosti približne 15 – 25 cm.¹⁷ Tento obrázok darovala tepličianskemu kostolu a bol súčasťou Oltára Sedembolestnej Panny Márie.¹⁸ Práve vďaka týmto drobným, no výrečným skutočnostiam môžeme Žofiu Bosniakovú zaradiť k nevelikému počtu známych ctiteľov Sedembolestnej Panny Márie na začiatku novoveku na našom území.

Žofia v zavŕšení rekatolizácie tepličianskej farnosti

V súvislosti s náboženským životom Žofie Bosniakovej spomeňme ešte jej prínos pri úspešnej rekatolizácii tepličianskej farnosti. Táto farnosť, niekoľko desaťročí evanjelická, sa v roku 1623 natrvalo vrátila ku katolicizmu. Zmena sa však nemohla udiť tak rýchlo. Stále tu boli bývalí evanjelickí patróni a predošlé spory sa nedali prehliadnuť. Aj počet protestantov a konvertitov v nasledujúcich desaťročiach len dosvedčuje, že sa celý proces neodohral zo dňa na deň. Žofia prišla do Tepličky približne päť rokov po tom, ako farnosť prešla naspäť ku katolíckej viere. Istotne bola oboznámená s predchádzajúcimi udalosťami a musela k nim zaujať stanovisko. Počínala si už však celkom inak ako jej predchodcovia na panstve. Svojim poddaným ponúkala milosrdenstvo a pomocnú ruku, starala sa o tých, ktorí to najviac potrebovali, a vlastným príkladom sa ich snažila povzbudzovať v ich novej viere. Treba zdôrazniť jej vytrvalú snahu stať sa pre svoje okolie vzorom v pomoci a nábožnosti a naplniť tak ideál vzornej, zbožnej a sociálne citiacej panej. Pravidelne sa zúčastňovala na náboženskom živote tepličianskej farnosti, pomáhala tým, ktorí ju o to požiadali, a navštevovala obyvateľov chudobinca. Takýto prístup priniesol svoje ovocie: v priebehu 18. storočia sa tepličianska farnosť stala čisto katolíckou. Tento proces súvisel s mnohými inými okolnosťami, s prítomnosťou ďalších katolíckych zemepánov a ich podporou katolíckej cirkvi, no jeho nasmerovanie a intenzitu by sme mohli pripísať práve Žofii Bosniakovej a jej charitatívnej činnosti.

¹⁶ Sviatok Sedembolestnej Panny Márie ustanovil pre celú rímskokatolícku cirkev až pápež Benedikt XIII. v roku 1727 a nárast úcty k nej nastal na našom území až v 18. storočí. LETZ, Róbert. Sedembolestná Panna Mária v Slovenských dejinách. Bratislava: Post Scriptum, 2014, s. 42-43.

¹⁷ HODÁL, Juraj. Z minulosti Slovenska. Slovenská Liga na Slovensku. Bratislava: Jednota, 1928, s. 153.

¹⁸ MV SR, SNA, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v distrikte Varín, r. 1713, mikrofilm so sign. II.B – 158. Ako prejav úcty k Žofii Bosniakovej bol obrázok v priebehu 19. storočia presunutý do rakvy k jej neporušenému telu.

Sociálne dielo Žofie Bosniakovej v 30. – 40. rokoch 17. storočia

Azda najcharakteristickejším prejavom zbožnosti Žofie Bosniakovej bola jej dobročinnosť, sociálna činnosť, nevšedný prístup, ohľaduplnosť a doslova až empatia k poddaným. Hoci priamu skúsenosť s ňou mali najmä obyvatelia Strečnianskeho panstva, ako sa ukáže, mala omnoho širšie dimenzie. Dovoľujeme si podčiarknuť jej obetavosť a vytrvalú snahu pomôcť tým, ktorí to potrebovali, ako významnú črtu jej života. Svojou obetavosťou vedela vyjsť zo svojho vnútra a opustiť svoje spoločenské postavenie a konvencie, ak tým mala pomôcť. Práve táto činnosť je pre ňu typická a plne vyjadruje jej osobnosť a identitu. Musíme zdôrazniť veľký kontrast medzi ňou a jej manželom, ktorého prístup k poddaným bol spravidla surový a drsný, ale pod jej vplyvom sa aj on púšťal do sociálnej aktivity.

Dobročinnosť Žofie Bosniakovej opísal už Ján Baltazár Magin v spomínanej *Apológii*. Jej ohlas bol teda aj niekoľko desaťročí po jej smrti stále živý. Žofiino pôsobenie v sociálnej oblasti uviedol Magin pateticky: „*Ako bola všade nazývaná matkou chudobných, vdov a sirôt, pokým žila, tak aj zastávala povinnosti najlaskavejšej a najmilostivejšej matky voči všetkým biednym bez rozdielu, takže sa zdalo, akoby milosrdenstvo s ňou od detstva rástlo ako s Jóbom.*“ Pokračoval slovami: „*Nikdy totiž nenechala nijakého núdzneho odísť od seba bez almužny, iba ak mu náhodou nemiestna prísnosť sluhov alebo slúžok zabránila prístup k nej. Keď to však zbadala, hneď dala chudobného k sebe priniesť a nechala ho potom odísť buď slušnejšie oblečeného, alebo ho obdarovala dvojakou almužnou.*“¹⁹

Žofia sa začala zaujímať o núdzných krátko po svojom príchode na Strečnianske panstvo, čo dáva to tušiť, že jej pomoc a charita boli vštepené ešte výchovou. I keď v dôležitých krokoch vystupovala spolu s manželom, iniciatíva zjavne vychádzala z jej strany. František sa ňou pravdepodobne nechával ovplyvniť. Musela preňho byť vzorom, hoci to pri toľkých prejavoch jej sociálneho cítenia určite neraz narazilo na jeho výbušnú povahu. Na druhej strane robili Žofiine sociálne a charitatívne aktivity dobré meno aj jemu samému.

Prvý raz sa po Františkovom boku v súvislosti s charitatívnou činnosťou objavila na Nový rok 1631, keď si požičali od bratov Štefana a Mikuláša Permaiovcov (Permay) 300 zlatých na sirotinec Jána Veľkého.²⁰ František Vešelén sa zaviazal, že buď on, alebo jeho „najdrahšia manželka“ spomenutú sumu Permaiovcom v úplnosti vrátia. Žofiin vplyv na manžela je v tomto prípade celkom viditeľný. Vzhľadom na absenciu bližších zmienok o sirotinci môžeme len predpokladať, že sa nachádzal buď v priamo v Tepličke, Žiline, alebo ich blízkosti na Strečnianskom panstve a manželia Vešeléniovci ho zaopatрили slušnou finančnou sumou, na ktorú si ale sami museli požičať od svojich familiárov. Podľa Maginovej *Apológie* chodili za Žofiou do kaštieľa s prosbou o pomoc mnohí chudobní a ona sa im vždy venovala, zrejme si aj vypočula ich starosti a prosby a snažila sa im pomôcť. Ak by sme dali do úmery vtedajšiu biedu poddaného obyvateľstva s počtom chudobných a núdzných, ktorí za ňou prichádzali, nemuseli by sme sa čudovať nepriazni kaštieľskeho služobníctva.

¹⁹ SEDLÁK, Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena, s. 148.

²⁰ MV SR, Štátny archív v Žiline (ďalej ŠA), Magistrát mesta Žiliny (ďalej MMŽ), škat. 144, M 123. Obligácia F. Vešelénho a Ž. Bosniakovej z 1. 1. 1631 z Tepličky.

Prostriedky, ktorými pomáhala, neboli len almužna, jedlo a prípadne nový odev. Keď to bolo nutné, bola schopná zájsť až do takej krajnosti, že využila svoje postavenie v prospech svojich poddaných. Podobne to bolo aj v prípade istého ševca, remeselníka pravdepodobne zo Žiliny alebo z okolia Tepličky nad Váhom, ktorý prišiel do kaštieľa 10. augusta 1631. Mal šťastie a nikto mu nezabránil v tom, aby sa dostal priamo k Žofii. Posťažoval sa jej, že mu žilinskí ševci bránia vykonávať remeslo a obviňujú ho, že na jarmoku predáva obuv – zrejme bez súhlasu cechu. Odvolával sa na svoju nevinnosť a prosil Žofiu o pomoc. Tá mu hneď vyhovel a priamo skoncipovala nahnevaný list žilinskému richtárovi, kde vyzdvihla ševcove kvality, a to s nariadením: „... protož ja vám poručuji, že by ste obeslali pred sebe ševcovského cechmistra a povedeli mu, žeby tomuto mne potrebnému vždycky remeselníkovi nikdež nezabraňoval remeslo delati, ponevadž on do Jarmarku žádnéj obuvy nikdež nedal.“²¹ Svoju nekompromisnosť a energickosť vyjadrila v akejsi skrytej hrozbe: „... jináče jestli ještě jedinkráte bude se na ne stěžovati, obanují to, anebo že jemu dám takovou obuvi delati, a jestli neudelá, nech mi to verí, že kdekolivak bude takový remeselník, musí za své peníze takového remeselníka držati.“²² Tento list podpísala, spečatila a poslala ševca, aby ho zanesol žilinskému richtárovi. I keď nemáme presné dokumenty a bližšie informácie o tom, ako celý prípad dopadol, či si naozaj dal richtár predvolať ševcovského majstra a či sa Žofii podarilo zlepšiť situáciu spomenutého remeselníka, list je dôkazom určite mnohých situácií, ktoré, ako sa dá tušiť, boli v kaštieli počas jej prítomnosti na pravidelnom poriadku.

Svoj záujem o dianie na panstve ukázala aj počas hrozby morovej nákazy na jeseň 1633. O opatreniach na jej zamedzenie si dokonca písala s Mikulášom Esterházim a jeho list poslala žilinskému richtárovi Baltazárovi Košeľovi a mestskej rade: „... z toho mohli v.[vaše] m[ilos]ti dobre vyrozumeti, čoby v sobe obsahoval; obzvláštne strany lidí prespolních, aneb také i domácích, žeby všelijak se každý vystríhal od morového nakažení.“²³ Richtár a mestská rada však nariadenia nerešpektovali a naďalej povoľovali cudzím ľuďom vstup do mesta. Zaslúžili si teda Žofiin spravodlivý hnev a napomenutie: „Ale jako rozumím, že odevšud lidí prespolních bez spůsobu k vám připustíte a jich k sobe přijímate (obzvlášte pak ze Sleska), a protož ted ja jesto v.[vaše] m[ilos]ti přísne napomínám, žeby ste se takových lidí všelijak vystríhali, a vartu od takových lidí, jak na moste, na bránach a i na jiných místech takových, kudy by průchod svůj meli, drželi...“²⁴ Žofia sa zo všetkých síl snažila zvrátiť hroziacu epidémiu, a ako najúčinnnejšie obmedzenie, pravdepodobne podľa odporúčania palatína Esterháziho, videla zamedzenie príchodu cudzincov do Žiliny, a to najmä zo Sliezska, odkiaľ sa mor šíril. Mestská rada mala prísniť strážu na moste, pri bránach a iných priechodoch. „...což jestli v.[aše] m[ilos]ti zanedbáte, a netco (což Pan Bůh uchovej) takového se skrze neopatrnost vaší strany, ne nám, ale sami sobe pripisovat ráčte budúcne.“²⁵ V závere listu žiadala richtára, aby si dal zavolať tkáčov a „prísne im

²¹ MV SR, ŠA ZA, MMŽ, škat. 186, Z 185. List Ž. Bosniakovej žilinskému richtárovi Jurajovi Lipovskému z 10. 8. 1631 z Tepličky.

²² MV SR, ŠA ZA, MMŽ, škat. 186, Z 185.

²³ MV SR, ŠA ZA, MMŽ, škat. 183, Y 66. List Ž. Bosniakovej žilinskému richtárovi Baltazárovi Košeľovi zo 16. 11. 1633 z Tepličky.

²⁴ MV SR, ŠA ZA, MMŽ, škat. 183, Y 66.

²⁵ MV SR, ŠA ZA, MMŽ, škat. 183, Y 66.

poručil“ priniesť do kaštieľa plátno, ktoré mali utkať, lebo „zle pochodia“. Ak videla hrozbu a problémy, ktorými mohol mor postihnúť jej poddaných na prahu zimy, nedá sa jej odoprieť osobná zainteresovanosť a súvis objednávky súkna so snahou o zastavenie šírenia nákazy a pomocou chudobným. Z jej prístupu vyplýva hlboké sociálne cítenie a záujem o dobré zdravie a životy svojich poddaných.

Záujem Žofie Bosniakovej o poddaných sa však nekončil len pri hraniciach Strečnianskeho panstva, hoci sa tu najčastejšie zdržiavala. Venovala ho aj poddaným na zdedených majetkoch, konkrétne v Hontianskej stoici. Z vlastnej iniciatívy obnovila nedokončenú kauzu, ktorú riešil ešte jej otec s Imrichom Lóšim.²⁶ Týkala sa násilností, ktoré spáchali poddaní dediny Hokovce, ktorá patrila Lóšimu ako šahanskému prepoštovi, na poddaných Tomáša Bosniaka v susednej dedine Slatina.²⁷ Hoci Tomáš začal spor a pokúšal sa o nápravu, kauzu sa nepodarilo doviesť do konca.²⁸ Slatinu po jeho smrti zdedila Žofia a Hokovce sa po roku 1637, keď sa Imrich Lóši stal ostrihomským arcibiskupom, dostali do rúk nového prepošta Mikuláša Bőjteho.²⁹ Kauza teda pripadla novým vlastníkom oboch dedín. Žofia v roku 1638 sprostredkovane požiadala o jej obnovenie. Dovoľavala sa náhrady škody, ktorá jej a jej poddaným bola spôsobená, ako aj ukončenia prípadu v súlade so zákonom. Hlavným motívom bolo spravodlivé potrestanie hokovských poddaných, ktoré sa podľa všetkého ešte neudialo, a odškodnenie spôsobenej ujmy.³⁰ Obrátila sa priamo na kráľa, v ktorého mene jej vydal jeho personálny sudca listinu; nariadil ňou zástupcom Hontianskej stolice, aby sa prípadom znovu začali zaoberať.

Táto žiadosť nie je jediným dôkazom Žofiinho zmyslu pre spravodlivosť. Jozef Kočiš vo svojej práci uvádza aj jej list z roku 1632, adresovaný spišskému županovi Adamovi Turzovi, s prosbou, aby poslal zo svojho dvora svedka vraždy nevinného človeka, ktorá sa odohrala v Žiline.³¹ V roku 1639 zas v jej mene protestoval Štefan Horvát proti zvýšenému desiatku z 10 na 20 zlatých ročne súčasným nájomcom dediny Soolt v Peštiansko-pilišsko-šoltskej stolici.³²

Žofia sa činorodo zapájala do riešenia problémov poddaných aj začiatkom 40. rokov 17. storočia. Spolu s manželom v máji 1640 bránila poddaných

²⁶ Imrich Lóši (Lósy) (okolo 1580 – 1642) pochádzal z protestantského prostredia. Počas štúdia u jezuitov konvertoval na katolícku vieru a postupne pôsobil ako nitriansky, bratislavský a ostrihomský kanonik, šahanský prepošt a veľkoveľkvaradínsky i jágerský biskup. V roku 1637 bol vymenovaný za ostrihomského arcibiskupa a v tejto funkcii pôsobil až do svojej smrti. Pokračoval v diele Petra Pázmaňa, a to najmä v oblasti rekatolizácie, rozvoja kultúry a cirkevného školstva. O. i. sa zaslúžil o založenie seminára Collegium Emericanum v Bratislave. Značne podporil aj založenie Právnickej fakulty na Trnavskej univerzite. PARENÍČKA, Pavol (red.). Biografický lexikón Slovenska V. Slovenská národná knižnica. Martin: Národný biografický ústav, 2013, s. 803.

²⁷ V origináli Egegh (Hokovce) a Zalatinia (Slatina), dnes okres Levice.

²⁸ Maďarský národný archív – Národný archív (Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltára), (ďalej MNL OL), P419, Bosnyák család, fasc. 24, nr. 41.

²⁹ Mikuláš Bőjte (Bőjteho) (okolo 1580 – 1640) bol ostrihomský kanonik a šahanský prepošt. V roku 1637 bol vymenovaný za sriemského biskupa a v tejto funkcii pôsobil do svojej smrti v roku 1640.

³⁰ MNL OL, P419, Bosnyák család, fasc. 24, nr. 41.

³¹ KOČIŠ, Jozef. Žofia Bošňáková a Teplička nad Váhom. Považská Bystrica: Uniprint, 1993, s. 16.

³² BOROSY, Pest-pilis-solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1638 – 1711 I. 1638 – 1644, 1656 – 1665. Dostupné na internete: <https://archives.hungaricana.hu/en/lear/PMLJegyzokonyvek/20278/view/?pg=0&bbox=-279%2C-2245%2C3593%2C26>.

dediny Turie na Strečnianskom panstve³³ pred ich nespravodlivým pánom Jurajom Akajom (Akay). Keď od neho vykúpili zo zálohu sedliakov, poddaných a želiarov, nevydal im ich v pôvodnom stave, ako znela dohoda, ale dve želiarske usadlosti boli spustnuté. Okrem toho vyžadoval od poddaných povinnosti aj mimo urbára a „úbožil“ ich, trestal a zle zaobchádzal aj s ich dobytkom. Bezdôvodne u seba držal koňa a štyri voly Gašpara Buška. Dokonca jedného čeladníka Vešeléniovcov opil, „*utopiti s pivom spôsobil*“, a ten mu musel ešte aj zaplatiť za pivo, a tak bol nútený predať kravu a utrpel veľkú škodu. Pán Akai aj po splatení dlhov od poddaných násilím držal ich dobytok. Vešeléniovci pohrozili, že nemienia ignorovať jeho previnenia a budú vyhľadávať aj iné násilnosti, ktorých sa dopúšťal. Z tohto dôvodu napísali aj predstaveným stolice a žiadali, aby o tom vydali listinu, potvrdenú stoličnou pečaťou.³⁴

Roku 1642, dva roky pred svojou smrťou, Žofia listom žiadala rehoľu pavlínov, aby nenútili poddaných z jej dediny Kendereš v Hevešskej stolici platiť dane, ale aby sa snažili získať prostriedky z pustých usadlostí patriacich reholi.³⁵

Chudobinec siedmich bolestí a radostí Preblahoslavenej Panny Márie

Za završenie sociálneho diela Žofie Bosniakovej by sme mohli právom pokladať založenie útulku pre chudobných, teda charitatívnej inštitúcie a základiny, na ktoré sa znovu podujala spolu s manželom.³⁶ Tento chudobinec bol zasvätený siedmim bolestiam a radostiam Preblahoslavenej Panny Márie a určený pre siedmich chudobných z Tepličky nad Váhom a Strečna. V zápisniciach z kanonických vizitácií sa zvyčajne označoval ako *Xenodochium in honorem septem dolorum et gaudiorum Beatissimae Mariae Virginis*. Berúc do úvahy úctu Žofie Bosniakovej k Sedembolestnej, jej dobročinnosť k chudobným a sociálne cítenie, vedie iniciatíva pri založení chudobinca priamo k nej. V neposlednom rade ju ako jeho zakladateľku ospieval Ján Baltazár Magin: „*Aby jej pravica bola uznaná navždy za najmilosrdnejšiu a najotvorenejšiu, zriadila v Tepličke pri Žiline chudobinec... a obdarovala ho stálym dôchodkom.*“³⁷

V zápisniciach kanonických vizitácií sa však zachoval len odpis listiny Žofiinho syna Ladislava Vešeléniho z 25. augusta 1672, ktorou potvrdil a nanovo ustanovil základinu pre chudobinec.³⁸ Domnievame sa však, že v tomto prípade išlo skôr o formálne potvrdenie nariadení týkajúcich sa v tom čase už jestvujúceho chudobinca. V tomto roku totiž Ladislavovi hrozili represálie po odhalení Vešeléniho sprisahania, konfiškácia panstva a aj samotný hrad Strečno už bol – tri

³³ Dnes okr. Žilina.

³⁴ MV SR, Štátny archív v Bytči (ďalej ŠA BY), Trenčianska župa I. (ďalej TRŽ I.), Familiae, Vešelén, inv. č. 484, č. spisu 4.

³⁵ MNL OL, P 419, Bosnyák család, fasc. 28, nr. 23 c.

³⁶ Jej podiel na založení útulku pre chudobných sa dá podrobiť kritike, pre nedostatok prameňov ho nevieme priamo datovať, ba dokonca jej ho ani s istotou prisúdiť. Ani kanonické vizitácie Tepličky z rôznych období sa na zakladateľovi chudobinca jednoznačne nezhodli. Väčšina z nich sa odvolávala na listinu, ktorú pre ustanovenie vydal v roku 1672 Ladislav Vešelén, Žofiin syn. Iba vizitácia z roku 1798 priamo spomínala Františka Vešeléniho a Žofiu Bosniakovú v súvislosti s chudobincom.

³⁷ SEDLÁK, Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena, s. 149.

³⁸ MV SR, SNA, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1728, mikrofilm so sign. II.B – 158.

roky pred demoláciou – takmer neobývatel'ný. Je preto nepravdepodobné, že by Ladislav krátko pred svojou smrťou na panstve, ktorému hrozila konfiškácia, zakladal útulky pre chudobných. Zvážiac tieto fakty, zdá sa ako logické považovať za jeho zakladateľa Žofiu a Františka Vešeléniho a Ladislavovu fundáciu listinu len za odpis a potvrdenie pôvodnej, nezachovanej. Jednoducho povedané – tak ako on zaväzoval svojich nástupcov na panstve „pod Božím trestom“, aby dodržiavali stanovené podmienky fungovania chudobinca, bol zrejme aj on zaviazaný svojimi rodičmi. Preto sme sa pridržali odpisu jeho listiny pri aspoň čiastočnom priblížení Chudobinca siedmich bolestí a radostí Preblahoslavenej Panny Márie.

Počet chudobných stanovený vo fundácii listine nebol náhodný a zodpovedal siedmim bolestiam Panny Márie. Štyria z nich mali bývať v Tepličke, v budove na to určenej, a zvyšní traja na Strečnianskom hrade. Pre každého bola určená ročná dávka štyri korce žita a prosa, dva korce jačmeňa a prosa, polovica korca bryndze a jeden korec kapusty.³⁹ Každý mal dostať polovicu boku slaniny. Špeciálny prídel platil na sviatky, konkrétne na Narodenie Pána, Veľkú noc, Turíce, na sviatok Zvestovania, Očisťovania, Navštívenia, Nanebovzatia, Narodenia, Počatia a Obetovania Panny Márie i na sviatky svätých – sv. Ladislava, Jozefa, Archanjela Michala, Františka, na vigíliu sviatku sv. Šimona a Júdu či na sviatok sv. Imricha a sv. Barbory. V týchto dňoch sa každému chudobnému vydali dve libry hovädzieho alebo baranieho mäsa, jedna na raňajky a druhá na obed. Na tieto sviatky platil aj osobitný prídel piva, prosovej kaše, masla a soli.

Obyvatelia Tepličky mali dať na útulok šesť gbelov pšenice.⁴⁰ Štyri z nich dávali štyrom chudobným v Tepličke a dva, spolu s jedným gbelom od obyvateľov Gbelian, do rúk kastelána Strečna pre chudobných na Strečne. Podobné nariadenie sa týkalo aj prosa, ktorého sa vyberali štyri gbely, dva z tepličianskej sýpky a dva z gbelianskej pre tepličianskych chudobných, a zo strečnianskej tri pre strečnianskych. Z jačmeňa a ovsu odovzdávali Tepličania dva gbely pre tepličianskych a pre strečnianskych polovicu gbelu Gbelania. Pivo sa podľa pomeru chudobných zabezpečovalo z Tepličky a zo Strečna. Kapusta sa dávala z tepličianskej alebo gbelianskej záhrady. Prídel bryndze, slaniny a mäsa na sviatky mal na starosti správca Strečnianskeho hradu. Za prídel kaše, masla a soli zas zodpovedal správca útulku. Ten za svoju činnosť dostával ročne šesť žilinských lakťov súkna zo Žiliny.⁴¹

Siedmi chudobní, obyvatelia útulku, mali povinnosť každú nedeľu a sviatok medzi prvým a tretím zvonením spolu nahlas sa modliť ruženec, tepličianski v kostole a strečnianski v hradnej kaplnke. Podobne mali odriekať ruženec vo svojom príbytku aj v niektoré stredy alebo ktorýkoľvek deň, resp. po slovensky spievať *O gloriosa Domina*.⁴² Vešeléniovci obdarovali útulok aj finančnou základinou. Magin, ktorý v *Apológii* vytrvale priznával Žofii podiel na jeho založení, písal, že chudobných často navštevovala, „povzbudzujúc ich horlivo k vrúcny

³⁹ Korec je jednotka dutej miery v rozmedzí 20 – 100 l.

⁴⁰ Gbel je dutá miera s veľmi rozličným obsahom (13 – 156 l).

⁴¹ MV SR, SNA, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1728, mikrofilm so sign. II.B – 158.

⁴² MV SR, SNA, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1728, mikrofilm so sign. II.B – 158.

modlitbám a prenežnému kultu Najsvätejšej Bohorodičky“⁴³. Za správcu chcela podľa neho určiť dozorcú školy, ktorý ich mal viesť k modlitbe.⁴⁴

Útulok pre chudobných prežil a fungoval v Tepličke nad Váhom aj po smrti Žofie Bosniakovej 28. apríla 1644. Podľa vizitačného zápisu z roku 1700 však jeho budova chátrala a farárovi bolo nariadené, aby o tom informoval Löwenburgovcov, nových majiteľov panstva, ktorí sa zdržiavali prevažne vo Viedni.⁴⁵ V priebehu 18. storočia zabezpečili jeho kapitál Windischgrätzovci, ktorí vlastnili panstvo po Löwenburgovcoch; nazývali ho špitál. Môžeme teda predpokladať čiastočnú transformáciu inštitúcie na účely špitála pre chudobných a chorých. Takto prežil tepličiansky chudobinec aj celé 19. storočie. V roku 1926 existoval s tým istým názvom aj účelom a sídlil v drevenom dome, chránenom pred požiarom. V nasledujúcom roku bol dokonca renovovaný na náklady obecného potravného družstva a niekoľkých jednotlivcov.⁴⁶ Dom stál tesne pri fare a jeho tri miestnosti obývali chudobní. Vplyvom času, politických a spoločenských zmien v priebehu prvej polovice 20. storočia sa však stratili prostriedky na jeho udržiavanie a nebolo možné v ňom viac poskytovať ubytovanie chudobným a chorým ani ich podporovať. Dom útulku postupne spustol a v roku 1940 bol zbúraný. Obec zamýšľala postaviť na jeho mieste kultúrny dom s priestorom na charitatívne účely; v dôsledku zmeny režimu po februári 1948 sa však tento plán nezrealizoval.⁴⁷ Útulok pre chudobných bez väčších zmien prežil obdivuhodných 300 rokov. Ešte i dnes sa k jeho odkazu hlásia charitatívne organizácie v Tepličke nad Váhom.

Ak teda priznáme Žofii Bosniakovej zásluhy na vzniku tejto základiny a útulku pre chudobných, môžeme tvrdiť, že vo svojom sociálnom angažovaní predbehla svojich súčasníkov. Zastávala sa nespravodlivo obvinených. Stála pri tých, ktorí potrebovali pomoc. Spravodlivosť jej bola vlastná. Neuzatvorila sa pred potrebami najnižších vrstiev spoločnosti. Dokázala sa znížiť na ich úroveň, vypočuť si ich a pomôcť im. Popri úlohách, ktoré mala ako manželka a matka, sa osobne s nezvyčajným elánom zapájala do riešenia ťažkých situácií svojich poddaných. Sociálna pomoc a dobročinnosť sú ťažiskovou témou pri štúdiu života a diela Žofie Bosniakovej. Z veľkej časti ide len o náznaky a jednotlivé zmienky o tejto jej činnosti v prameňoch a dokumentoch. Je pritom viac než pravdepodobné, že sa viaceré z nich ani nezachovali. Jestvujúce informácie, ktoré sme uviedli, však stačia na to, aby sme Žofiu Bosniakovú zaradili medzi priekopníkov v poskytovaní sociálnej pomoci v začiatkoch novoveku na našom území.

⁴³ SEDLÁK, Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena, s. 149.

⁴⁴ SEDLÁK, Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena, s. 149.

⁴⁵ MV SR, SNA, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1728, mikrofilm so sign. II.B – 156.

⁴⁶ Archív Rímskokatolíckej farnosti v Tepličke nad Váhom, Základný inventár kostola a fary v Tepličke zostavený v roku 1926.

⁴⁷ MV SR, ŠA ZA, Zbierka pamätných kníh a kroník, Pamätná kniha obce Teplička nad Váhom z rokov 1933 – 1949, s. 10-11. Dnes stojí na mieste chudobinca rímskokatolícka fara.

Zoznam použitých prameňov a literatúry:

Archívne pramene:

Archív Rímskokatolíckej farnosti v Tepličke nad Váhom.

BOROSY, Pest-pilis-solt vármegye közgyűlési jegyzőkönyveinek regesztái 1638 – 1711 I. 1638 – 1644, 1656 – 1665. Dostupné na internete: <https://archives.hungaricana.hu/en/lear/PMLJegyzokonyvek/20278/view/?pg=0&bbox=-279%2C-2245%2C3593%2C26>.

Diecézny archív v Nitre, Biskupský archív, starý archív, č. 588. Listiny tepličianskej farnosti.

Maďarský národný archív – Národný archív (Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltára), P419, Bosnyák család, fasc. 24, 28.

Slovenský národný archív, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1713, mikrofilm so sign. II.B – 158.

Slovenský národný archív, Filmotéka SNA, Kanonické vizitácie, Kanonická vizitácia fár Nitrianskej diecézy v dištrikte Varín, r. 1728, mikrofilm so sign. II.B – 156.

Štátny archív v Bytči, Trenčianska župa I. Familiae, Vešeléni.

Štátny archív v Žiline, Magistrát mesta Žiliny, škat. 144, 183, 186.

Štátny archív Žilina, Zbierka pamätných kníh a kroník.

Monografie a zborníky ako celok:

HODÁL, Juraj. Z minulosti Slovenska. Slovenská Liga na Slovensku. Bratislava: Jednota, 1928.

KOČIŠ, Jozef. Žofia Bošňáková a Teplička nad Váhom. Považská Bystrica: Uniprint, 1993.

KUŠNIRÁKOVÁ, Ingrid. Piae foundationes. Zbožné fundácie a ich význam pre rozvoj uhorskej spoločnosti v ranom novoveku. Bratislava: Pro historia, 2009.

LENGYELOVÁ, Tünde. Život na šľachtickom dvore. Odev – strava – domácnosť – hygiena – voľný čas. Bratislava: Slovart, 2015.

LETZ, Róbert. Sedembolestná Panna Mária v Slovenských dejinách. Bratislava: Post Scriptum, 2014.

MIKULEC, Jiří. Náboženský život a barokní zbožnost v českých zemích. Praha: Grada, 2013.

PARENIČKA, Pavol (red.). Biografický lexikón Slovenska V. Martin: Slovenská národná knižnica, Národný biografický ústav 2013.

SEDLÁK, Vincent (ed.). Ján Baltazár Magin – Obrana slávnej župy trenčianskej a mesta tohože mena. Martin: Matica slovenská, 2002.

WEBER, Georg – HILLEBRANDT, Frank. Soziale Hilfe – Ein Teilsystem oder Gesellschaft? Wissensoziologische und systemtheoretische Überlegungen. Opladen – Wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 1999.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách:

SCHNEIDER, Bernhard. Wandel und Beharrung. Bruderschaften und Frömmigkeit in Spätmittelalter und Früher Neuzeit. In GANZER, Klaus – SMOLINSKY, Heribert (eds.). Volksfrömmigkeit in der frühen Neuzeit. Münster: Aschendorff, 1994, s. 65-87.

Počet slov: 6233

Počet znakov vrátane medzier: 42 708

Obrazová príloha

Obr. 1. Portrét Žofie Bosniakovej z roku 1729
(Zdroj: Zbierka Trenčianskeho múzea)

57

Zongre Sui Indeg
Nobis honorat

Salutem et omne bonum. Snažím se dne Krista pit Medenae
kuto ofe Babel lita, kleslo ja le sney Jlovce chislo fante
Potrebni, se Bůh se na pte kumafelnky: ofende, klesla
napřes, zic' gem obmanat' remeslo delat', zgyro on nřes
na vly, anebo dymarsky Zady obny nenasel, Jchdy ja na
Jomidy, zic' se ofeslat' pad sebe ofendymsko Ladyspa,
a Jomidy na zic' tomto mae Potrebneum nřdyk remesly
kny nřdyk nřmanat' remeslo delat', Jomaty on do Jm
marku Zady obny nedela. Jmady zly, zlyk Jomky
k Bude se na ne Jomaty, obany to, anebo zic' gem na
takym obny delat', a zlyk nedela, ned mto nory, zic' ofesly
mek Bude takym remeslyk nřdyk Jafne Jomky takmako
remeslyk delat'. Valat. J Japh Ja. 10 2y 2-163,
Bne banded.

Dornjak 1631

Obr. 2. List Žofie Bosniakovej z roku 1631 adresovaný žilinskému richtárovi, v ktorom sa zastávala nespravodlivo obviňovaného ševca.

(Zdroj: MV SR, ŠA ZA, MMŽ, škat. 186, Z 185, foto: autorka)

Obr. 3. J. Nyport. Kaštieľ v Teplicke, r. 1686.
(Zdroj: ZÁVADOVÁ, Katarína. Verný a pravý obraz slovenských miest a hradov, ako ich znázornili rytci a ilustrátori v XVI., XVII. a XVIII. storočí) – kópia

Obr. 4. G. Bouttats. Medirytina hradu Strečno, r. 1676 podľa neznámej predlohy.
(Zdroj: ZÁVADOVÁ, Katarína. Verný a pravý obraz slovenských miest a hradov)

*Obr. 5. Detail ornátu, ktorý vyšívala Žofia Bosniaková. Kostol sv. Martina
v Tepličke nad Váhom.
(Foto: autorka)*